

Institutia Presedintiei - Seful de Stat

CUPRINS

Cap. I. Considerații generale	Pag. 3
Cap. II. Evoluția instituției șefului de stat în România	Pag. 3-4
Cap. III. Atribuțiile șefului de stat	Pag. 4-7
a. Rolul și atribuțiile șefului de stat în sistemele constituționale din alte state	Pag. 4-6
b. Rolul și atribuțiile Președintelui României	Pag. 6-7
Cap. IV. Desemnarea șefului de stat	Pag. 8-9
Cap. V. Durata mandatului șefului de stat	Pag. 9-10
Cap. VI. Proceduri, solemnități, protocol	Pag. 10
Cap. VII. Răspunderea șefului de stat	Pag. 11-12
Cap. VIII. Actele șefului de stat	Pag. 12-13
Bibliografie	Pag. 14

1.Considerații generale

Instituția șefului de stat își are obârșia în chiar istoria lumii, a sistemelor statale. Din totdeauna colectivitățile umane organizate au avut un șef, recunoscut sau impus, în contextul împrejurărilor istorice. Cu atât mai mult, statele, concepute ca mari colectivități umane, grupate pe teritorii mai mult sau mai puțin întinse, delimitate prin frontiere, au cuprins în sistemul organizării lor politice și instituția șefului de stat.

Explicarea instituției șefului de stat presupune înțelegerea corectă a relației popor (națiune) organizare statală a puterii. Explicarea instituției șefului de stat trebuie realizată în funcție de structura executivului și de locul șefului de stat în acest executiv.

Este interesantă o observație în sensul căreia între șefii de state există diferențieri evidente, iar „președintele Republicii franceze nu are decât puține trăsături comune cu cel al Republicii italiene”¹.

2.Evoluția instituției șefului de stat în România

¹ Francois Borella, Op.cit., pag. 13

Această evoluție a instituției șefului de stat în țara noastră o vom explica prin prisma dispozițiilor constituționale, începând cu prima noastră constituție. Astfel, potrivit Statului lui Cuza puterile publice erau încredințate domnului, unei adunări ponderatice și unei adunări electivă.

Termenul domn este folosit și de către Constituția din anul 1866 (art. 82), domnul având puteri constituționale ereditare, iar puterea legislativă se exercită colectiv de către domn și reprezentanța națională (art. 32). La 8 iunie 1884, în urma proclamării regatului în anul 1881, textele constituționale sunt puse de acord cu această realitate.

Constituția din anul 1923 vorbește de rege (art. 77), arătând că puterea legislativă se exercită colectiv de către rege și reprezentanța națională (art. 34), că puterea executivă este încredințată regelui (art. 39). Denumirea de rege este menținută și de Constituția din 1938 (art. 34) care-l declară capul statului (art. 30) și desigur cuprinde dispoziții similare cu cele din art. 34 și 39 ale Constituției din 1923.

În perioada 1940 – 1944 prerogativele regale au fost substanțial restrânse, dar regele rămâne ca șef al statului până în decembrie 1947, în baza Constituției din 1923 repusă în vigoare prin Decretul nr. 1626 din 1944.

Prin Legea nr. 363/1947 atribuțiile de șef de stat sunt încredințate Prezidiului republicii, care devine șef de stat colegial. Aceasta a fost organizat ca un organ al administrației de stat, ca organ suprem executiv, dacă folosim exprimarea Decretului nr. 31/1948. Constatarea este interesantă din punct de vedere istoric pentru că dacă actele constituționale adoptate în această perioadă (ne referim îndeosebi la Decretul nr. 1626/1944 și Decretul nr. 2218/1946) au menținut separația puterilor, Legea nr. 363/1947 a înlocuit acest principiu cu unicitatea puterii.

Constituția din anul 1948, încredințează funcția de șef de stat Prezidiului Marii Adunări Naționale, organ central, caracterizat ca organ suprem al puterii de stat, menținut și de Constituția din 1952 până în anul 1961, când a fost înlocuit prin Consiliul de Stat.

Consiliul de Stat, organ colegial, este menținut și de Constituția din anul 1965. În anul 1974 Constituția a fost modificată, creându-se funcția de președinte de republică, îndeplinită de o singură persoană.

După revoluția din decembrie 1989, prin Decretul – Lege nr. 2 din 27 decembrie privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale se creează funcția de președinte al consiliului. Decretul – Lege încredințează exercitarea atribuțiilor de șef de stat președintelui consiliului.

Prin Decretul – Lege nr. 92/1990 privind alegerea parlamentului și a Președintelui României, funcția de șef de stat este încredințată Președintelui României, ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Această soluție este consacrată și prin Constituția actuală a României.

3. Atribuțiile șefului de stat

I. Rolul și atribuțiile șefului de stat în sistemele constituționale din alte state

Una din problemele mereu discutate privește împuternicirile șefului de stat. În practică răspunsul depinde de foarte mulți factori, precum structura, funcțiile și raporturile dintre puterile publice, garanțiile constituționale, durata mandatului organelor reprezentative, modul de desemnare a șefului de stat (ereditar, alegere), responsabilitatea acestuia. De aceea o succintă incursiune în alte sisteme constituționale prezintă interes.

În Franța, președintele republicii veghează la respectarea Constituției. El asigură, prin arbitrajul său, funcționarea regulată a puterilor publice, precum și continuitatea statului. El este garantul independenței naționale, al integrității teritoriului, al respectării acordurilor comunității și al tratatelor (art. 5 al Constituției Franței). Președintele de republică în Franța exercită atribuții care au un anumit specific dată fiind poziția sa în sistemul constituțional.

Astfel, potrivit Constituției Franței, președintele de republică: numește și revocă pe primul ministru, iar la propunerea acestuia pe miniștri; prezidează Consiliul de Miniștri; promulgă legile în termen de 15 zile. El poate, înainte expirării acestui termen, să ceară parlamentului o nouă deliberare, iar această nouă deliberare nu poate fi refuzată; poate supune referendumului, în condițiile prevăzute de Constituție, anumite proiecte de lege, poate dizolva Adunarea Națională; semnează ordonanțele și decretele emise de Consiliul De Miniștri; numește în funcțiile civile și militare; acreditează ambasadorii, primește scrisorile de acreditare; poate lua măsurile necesare în situațiile prevăzute de art. 16 din Constituție; acordă grațierea etc.²

Unele acte ale președintelui francez (vezi art. 19) trebuie contrasemnate de către primul ministru sau de miniștri. Analizându-se competența președintelui de republică în Franța, se consideră că trei sunt funcțiile prezidențiale și anume: o funcție de reprezentare, o funcție de apărare (ocrotire, protecție); o funcție de arbitraj. Funcția de reprezentare se manifestă atât pe plan intern, cât și pe plan extern și se exprimă prin multiple atribuții. Funcția de apărare (protecție) cunoaște două sensuri, primul corespunde tuturor ipotezelor în care constituția îl face pe președinte „garant”, iar al doilea este definit prin art. 5 al Constituției Franței, unde se spune că președintele „veghează la respectarea Constituției”. Funcția de arbitraj rezultă tot din art. 5 al Constituției, în sensul căruia președintele asigură, prin arbitrajul său, funcționarea regulată a puterilor publice, precum și continuitatea statului.

În Statele Unite ale Americii, republică prezidențială, președintele este considerat prin Constituție organ al administrației de stat. Potrivit art. 2, § 1, din Constituția americană „Puterea Executivă va fi exercitată de Președintele Statelor Unite ale Americii”. Deși Constituția adoptată în 1787, nu a fost modificată într-o măsură „relevantă” pentru competența Congresului și a președintelui, în cele două secole de existență a acestei instituții a avut loc un proces de întărire continuă a rolului președintelui în sistemul american. Astăzi unii consideră că deținătorul funcției de președinte a ajuns să fie considerat drept cel mai puternic om din lume. Dealtfel, președintele Harry Truman spunea odată că însuși Genghis – Han s-ar înverzi de invidie. Aceasta și explică atribuțiile deosebite pe care le are președintele american.

Potrivit art. 2 din Constituție, președintele: încheie tratate, numește ambasadori, miniștri, consuli, judecători la Curtea Supremă, anumiți funcționari superiori, acordă mandate de senatori în condițiile prevăzute de Constituție; poate, în cazuri extraordinare, să convoace ambele camere sau una din ele și, în caz de dezacord între ele cu privire la data suspendării sesiunii, el le poate suspenda până la data pe care o socotește corespunzătoare. Atribuții deosebite are președintele american în elaborarea legilor, el având atribuția de a aproba și semna.

Potrivit art. 1, § 7, punctul 2, orice proiect de lege votat de Camera Reprezentanților și de Senat este înaintat Președintelui Statelor Unite ale Americii, înainte de a fi promulgat ca lege; dacă acesta îl aprobă, îl semnează, iar dacă nu-l aprobă, îl returnează împreună cu obiecțiile sale Camerei de unde provine proiectul care va menționa în detaliu în registrul său obiecțiunile și va proceda la reconsiderarea lui.

În Suedia, șeful de stat nu dispune de nici o putere, nu participă la luarea deciziilor, nu desemnează și nu revocă miniștrii. Funcțiile sale sunt eminentemente de ordin ceremonial.

Din prezentarea unora din dispozițiile constituționale care stabilesc atribuțiile șefului de stat se poate desprinde că există multe asemănări, dar și multe deosebiri între sistemele

² Ioan Muraru, Drept constituțional și Instituții politice, Editura Actami București 1998, pag. 443

constituționale. Câteva asemenea deosebiri au relevanță deosebită. În acest sens este plină de semnificații juridice poziția șefului de stat în sistemul statal și desigur raporturile sale cu principalele organe de stat și anume cu parlamentul, guvernul și cu organul judecătoresc suprem.

Nuanțări importante se pot observa și în ce privește atribuția de semnare a legilor. Dacă uneori semnarea legilor nu este o condiție de valabilitate a legii, în unele state ea este condiționată de aprobarea prealabilă a legii și de posibilitatea retrimiterii legii spre rediscuție în parlament (Franța de exemplu), sau se poate refuza semnarea în temeiul dreptului de veto (S.U.A. de exemplu). Dreptul de veto folosit frecvent de unii șefi de state nu este folosit de alții, deși îl au. Astfel în Canada niciodată un guvernator general n-a refuzat semnarea unei legi, iar în Marea Britanie sancțiunea regală n-a mai fost refuzată din 1707.

Unele nuanțări pot fi semnalate și cât privește atribuțiile de conducere în politica externă, gama acestora întinzându-se de la reprezentarea puterii de stat, până la ratificarea tratatelor internaționale (în Maroc și Franța, de exemplu). Există chiar și posibilitatea delegării de atribuții. Astfel, potrivit art. 3, pct. 15 din Constituția anterioară a Algeriei, șeful statului putea delega o parte din puterile sale vice-președintelui republicii sau primului ministru sub rezerva dispozițiilor art. 116.

În unele sisteme constituționale șeful statului are inițiativă legislativă (Algeria), în altele poate dizolva parlamentul (Algeria, Maroc), iar în altele poate ratifica tratatele internaționale (Maroc, art. 31 din Constituție, Franța, art. 52 din Constituție).

Evidențiind sintetic împuternicirile șefului de stat, reținem următoarele: reprezentarea statului; semnarea tratatelor; aprobarea unor acte normative elaborate de anumite organe de stat, semnarea legilor și altor acte în vederea publicării; prezidarea ședințelor unor organe de stat; acordarea unor calități și titluri; numiri în funcții superioare; acordarea grațierii; proclamarea stării de asediu sau de urgență; primirea scrisorilor de acreditare etc.

II. Rolul și atribuțiile Președintelui României

Explicarea rolului și atribuțiile șefului de stat în România trebuie să pornească de la dispozițiile clare și explicite ale Constituției. Astfel, din art. 80 (1) din Constituție se desprinde următoarea caracterizare a Președintelui României³:

- A) Reprezintă statul român

Acesta înseamnă că în relațiile interne și internaționale, statul este reprezentat de șeful de stat.

- B) Este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării

Din aceasta rezultă marea responsabilitate pe care șeful de stat o are în ocrotirea acestor valori. Această trăsătură fundamentează unele atribuții ale Președintelui României, precum cele în domeniul apărării.

- C) Veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice

Această caracterizare are un conținut complex în semnificații juridice, dar și politice. Constituția adăugând că în acest scop Președintele exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate.

De asemenea potrivit art. 92 (1) din Constituție, Președintele României este comandantul forțelor armate și îndeplinește funcția de președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării.

³ I. Muraru, *Drept constituțional și Instituții politice*, vol. II, Editura Proarcadia, București 1993, pag. 207

Caracterizându-l astfel Constituția stabilește ce atribuții îndeplinește Președintele României. Pe criteriul conținutului aceste atribuții pot fi grupate astfel:

a). Atribuții privind legiferarea

Șeful de stat are importante atribuții în acest domeniu. Astfel, Președintele României: promulgă legile (art. 77), având dreptul de a cere, o singură dată, reexaminarea legii; semnează legile în vederea publicării lor în Monitorul Oficial; poate sesiza Curtea Constituțională în legătură cu neconstituționalitatea legilor, potrivit art. 114 lit. a.

b). Atribuții privind organizarea și funcționarea puterilor publice

Președintele României exercită funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate. Ca atare, șeful de stat se află în raporturi constituționale, clar definite, cu autoritățile publice, multe din atribuțiile sale privind organizarea și funcționarea acestora. Aceste atribuții sunt: prezentarea de mesaje Parlamentului, cu privire la principalele probleme politice ale națiunii (art. 88); consultarea Guvernului cu privire la probleme urgente și de importanță deosebită (art. 86); participarea la ședințele Guvernului și prezidarea acestor ședințe în condițiile art. 87; organizarea referendumului în probleme de interes național, după aprobarea prealabilă a Parlamentului (art. 90).

c). Atribuții privind alegerea, formarea, avizarea formării, numirea sau revocarea unor autorități publice

Atribuțiile ce revin președintelui României în acest domeniu sunt: dizolvarea parlamentului în condițiile art. 89; desemnarea unui candidat pentru funcția de prim-ministru, numirea Guvernului pe baza votului de încredere acordat de Parlament, revocarea și numirea unor miniștrii în caz de remaniere guvernamentală sau vacanță a postului, la propunerea primului ministru (art. 85 din Constituție); numirea a trei judecători la curtea Constituțională, potrivit art. 140 (2) din Constituție, numirea în funcție a magistraților în condițiile art. 124 și 133 din Constituție; numiri în funcții publice potrivit art. 94 lit. „c” din Constituție; acordarea gradelor de mareșal, de general și de amiral.

d). Atribuții în domeniul apărării țării și asigurării ordinei publice

În cadrul acestor atribuții includem: declararea cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, a mobilizării parțiale sau generale a forțelor armate. În situații excepționale Președintele României poate lua această măsură, hotărârea fiind supusă aprobării Parlamentului în cel mult 5 zile de la adoptare; luarea de măsuri pentru respingerea oricărei agresiuni armate îndreptate împotriva României. Printr-un mesaj se aduce neîntârziat la cunoștința Parlamentului această situație; instituirea stării de asediu sau stării de urgență, parțiale sau totale. Președintele va solicita Parlamentului, încuviințarea măsurii adoptate în cel mult 5 zile de la luarea acestor măsuri.

e). Atribuții în domeniul politicii externe

În această categorie cuprindem: încheierea, în numele României, a tratatelor negociate de Guvern și supunerea lor spre ratificare Parlamentului în termen de 60 zile; acreditarea și rechemarea, la propunerea Guvernului, a reprezentanților diplomatici ai României; aprobarea înființării, desființării sau schimbării rangului misiunilor diplomatice; acreditarea în România a reprezentanților diplomatici ai altor state.

f). Alte atribuții

În această categorie se includ: conferirea decorațiilor și titlurilor de onoare; acordarea grațierii individuale.

4. De desemnarea șefului de stat

De desemnarea șefului de stat este una din problemele direct legate de forma de guvernământ. Ea reprezintă un mare interes în precizarea atât a funcțiilor (prerogativelor, împuternicirilor) șefului de stat, cât și a raporturilor acestuia cu celelalte „puteri” din stat, îndeosebi cu legislativul și executivul. Putem observa că astăzi s-au conturat patru moduri de desemnare a șefului de stat și anume: pe cale ereditară; alegere de către parlament; alegere de către un colegiu electoral și alegere prin vot universal.

a). Cât privește desemnarea șefului de stat pe cale ereditară ea se referă la monarhii, unde moștenitorul devine șef de stat, sau unde eventual monarhul numește pe cel ce-i va succeda la tron. Este știut că ordinea de succesiune dinastică se supune în general, regulilor constituționale sau cutumiare și că rolul parlamentului este ne semnificativ, cu excepția Poloniei, unde regii erau aleși.

În asemenea sisteme constituționale (vezi Belgia, Danemarca, Spania, Kuwait, Norvegia, Țările de Jos) parlamentul are rolul de a garanta respectul acestor reguli. Aici parlamentul numește un succesor la tron sau participă la această numire dacă dinastia se stinge. În aceste sisteme constituționale monarhia ereditară coexistă împreună cu parlamentul. Acest sistem se regăsește în multe state (vezi și Anglia, Suedia, Japonia).

b). Alegerea șefului de stat de către parlament, pune desigur parlamentul într-o poziție supraordonată executivului. Statele care folosesc acest sistem sunt de regulă grupate în trei categorii: state în care șeful de stat este ales direct de către parlament (Grecia, Israel, Republica Sud Africană); state în care parlamentele aleg organe colegiale ca șefi de stat (fostele state socialiste); Elveția, ca exemplu unic. În Elveția, puterea executivă aparține Consiliului Federal, ales pe patru ani, de către Consiliul Statelor și Consiliul Național reunite în Adunarea Federală. Unul din membrii Consiliului federal este ales în aceeași manieră, numai pentru un an, președintele confederației. Președintele confederației îndeplinește funcția de șef de stat însă nu dispune de nici o autoritate asupra colegilor săi din consiliu. El este doar primus inter pares într-un guvernământ colegial.

c). De desemnarea șefului de stat prin intermediul unui colegiu electoral este și ea folosită.

Astfel în Germania președintele este ales de către Convenția Federală compusă din membrii Bundestagului și dintr-un număr egal de membri aleși pentru aceasta de către adunările reprezentative ale landurilor.

În India, președintele este ales de către un colegiu electoral compus din membrii aleși de către parlament și de către adunările legislative ale statelor federale.

În Italia colegiul electoral este compus din membri ai parlamentului și din reprezentanți ai consiliilor regionale.

În Statele Unite ale Americii, Coreea, președintele este ales de către un colegiu electoral, el însuși ales prin vot universal. În SUA electorii se aleg marțea următoare primei zile de luni din noiembrie, iar președintele se alege luni, după a doua miercuri din decembrie.

d). Alegerea șefului de stat prin vot universal este folosită în republicile prezidențiale, dar nu numai aici. Ea este practică în țările unde executivul are o structură dualistă, care permite conservarea unor aspecte de regim parlamentar și mai ales responsabilitatea guvernului în fața uneia din camerele parlamentului sau amândouă (exemplu Finlanda, Franța, Irlanda, țări care au un șef de stat ales prin vot universal și un șef de guvern).

e). Alegerea șefului de stat în România

România a adoptat forma de stat republicană, ceea ce înseamnă că funcția de șef de stat este exercitată de către un președinte. Președintele României este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, soluție adoptată de Legea nr. 370/2004 privind alegerea Președintelui României și consacrată prin art. 81 din Constituție.

Alegerea Președintelui României se realizează în două tururi de scrutin. Dacă un candidat obține în primul tur de scrutin, majoritatea de voturi a alegătorilor înscrisi în listele electorale, este declarat ales ca Președinte. Dacă nici unul dintre candidați nu obține această majoritate se realizează al doilea tur de scrutin. La acesta participă numai primii doi candidați stabiliți în ordinea numărului de voturi obținute în primul tur. Va fi declarat ales Președinte, candidatul care obține cel mai mare număr de voturi.

5. Durata mandatului șefului de stat

Dacă avem în vedere desemnarea șefului de stat vom constata că în ceea ce privește sistemele monarhice, aici mandatul este pe viață. În celelalte sisteme, în care șeful de stat este ales, mandatul șefului de stat este limitat.

Mandatul cel mai scurt este de un an (Elveția), iar cel mai lung este de 7 ani (Franța, Gabon, Irlanda, Italia, Somalia, etc.). Guvernatorii generali din Bahamas, Fidji, Maurice, Saint Vincent și Grenadine, sunt numiți pe o perioadă nedeterminată, în timp ce guvernatorii generali din Australia, Canada și Noua-Zeelandă sunt desemnați pentru 5 ani.

Privitor la mandatul șefului de stat o altă problemă este cea a numărului mandatelor. Este vorba desigur de sistemele în care șeful de stat este ales. De regulă aceeași persoană poate ocupa funcția de șef de stat pentru cel mult două mandate. Această regulă s-a impus în timp. Astfel Constituția americană de la 1787 nu a prevăzut numărul mandatelor, dar George Washington care a fost primul președinte al Statelor Unite (1789 – 1797), a refuzat un al treilea mandat, creând o cutumă constituțională.

Cu toate acestea Franklin Roosevelt, a obținut patru mandate consecutive (1933 – 1945). Un amendament la Constituția americană (nr. 22 din anul 1947 și aplicabil din anul 1951) a restabilit regula impusă de Washington, interzicând pe viitor ca un președinte să poată obține mai mult de două mandate. Regula a maximum două mandate se aplică și în alte state.

În România durata mandatului șefului de stat este de cinci ani și se exercită de la data depunerii jurământului de către Președintele nou ales. În caz de război sau de catastrofă, mandatul poate fi prelungit, dar numai prin lege organică. Aceeași persoană poate îndeplini funcția de Președinte al României cel mult două mandate, care pot fi și succesive.

În caz de vacanță a funcției prezidențiale, care poate interveni în situațiile de deces, demisie, demiterea din funcție sau imposibilitatea definitivă a exercitării atribuțiilor, precum și în cazul suspendării din funcție sau al imposibilității temporare de exercitare a atribuțiilor, interimatul este asigurat în ordine, de președintele Senatului, sau de președintele Camerei Deputaților. Persoanele care asigură interimatul funcției prezidențiale sunt cei doi președinți ai Camerelor parlamentare întrucât și ei, sunt aleși ca și Președintele, prin vot direct de alegători. În acest caz, nu se pierde calitatea de parlamentar deoarece se exercită prerogativele prezidențiale în mod temporar⁴. În perioada interimatului nu pot fi exercitate atribuțiile prevăzute la art. 88 – 90 din Constituție, adică adresarea de mesaje, dizolvarea Parlamentului și organizarea referendumului. Aceste situații sunt catalogate ca fiind împrejurări „naturale” (imposibilitatea definitivă a exercitării atribuțiilor și decesul) și împrejurări „voluntare”, apărute ca urmare a inițiativei

⁴ Colectiv – Constituția României, comentată și adnotată, Op. Cit., pag. 220. Se argumentează soluția pe reglementările art. 68 alin. 2 deși exercitarea prerogativelor prezidențiale este temporară.

instanțelor îndreptățite să hotărască (demiterea din funcție) ori la inițiativa Președintelui (demisia)⁵. Mandatul prezidențial este incompatibil cu calitatea de membru al unui partid politic, precum și cu orice altă funcție publică sau privată.

6. Proceduri, solemnități, protocol

Investirea unei persoane cu calitatea de șef de stat sau proclamarea alegerii sale se realizează potrivit unor anumite proceduri, cu solemnitatea necesară unui asemenea act și după un protocol anume. Din punct de vedere juridic cel mai important act este jurământul pe care cel ales sau desemnat șef de stat trebuie să-l depună.

Astfel, potrivit art. 2, § 1, pct. 7 din Constituția S.U.A. jurământul președintelui are următorul conținut: „Eu jur (sau declar) în mod solemn că voi îndeplini cu cinste funcția de Președinte al Statelor Unite și că, din toate puterile mele, voi păstra, proteja și apăra Constituția Statelor Unite”.

Potrivit Constituției României alegerea Președintelui se validează de către Curtea Constituțională. Apoi candidatul a cărei alegere a fost validată depune în fața Camerei Deputaților și Senatului, în ședința comună, următorul Jurământ: „Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea pentru propășirea spirituală și materială a poporului român, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, suveranitatea, unitatea și integritatea teritorială a României. Așa să-mi ajute Dumnezeu”. Depunerea Jurământului are ca efect juridic începerea exercitării mandatului prezidențial.

7. Răspunderea șefului de stat

Răspunderea șefului de stat pentru activitatea ce o desfășoară în această calitate este o problemă mult mai complexă și mai delicată decât apare la prima vedere. Ideea ce a dominat sistemele constituționale este în sensul că șeful de stat nu răspunde pentru actele săvârșite în această calitate. Pe această idee se fundamentează multe prevederi constituționale, precum cele privind contrasemnarea actelor șefului de stat.

Astfel, Constituția română din 1923 (art. 87) stabilea că „persoana regelui este inviolabilă, miniștrii lui sunt răspunzători. Nici un act al regelui nu poate avea tărie dacă nu va fi

⁵ I. Deleanu – Op. Cit. Vol. II, pag. 214

contrasemnat de un ministru, care prin acesta chiar devine răspunzător de acel act” (vezi și art. 44 din Constituția din anul 1938).

Desigur, nici șeful statului nu poate fi în afara răspunderii politice a guvernanților. Dacă în sistemele monarhice lucrurile se pun altfel datorită chiar modului de succesiune la tron, în sistemele republicane răspunderea trebuie să existe. Aici întinderea răspunderii și modalitățile de realizare depind de modalitatea de desemnare a șefului de stat. Atunci când șeful de stat este ales de parlament, șeful de stat răspunde, măcar aparent în fața acestuia. Parlamentul poate chiar controla activitatea șefului de stat și îl poate revoca.

Dacă însă șeful de stat este ales direct, prin sufragiu universal, atunci parlamentul are un rol foarte scăzut sau inexistent în antrenarea răspunderii șefului de stat. Constituția României conține mai multe dispoziții în legătură cu răspunderea șefului de stat, aceste dispoziții privind imunitatea, răspunderea politică și răspunderea penală.

Imunitatea. Ca și deputații și senatorii, Președintele României se bucură de imunitate. Deși textul constituțional nu este la fel de explicit ca cel privind imunitatea parlamentarilor, printr-o interpretare sistematică a Constituției vom reține că sunt aplicabile, corespunzător, regulile privind lipsa răspunderii juridice pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului (art. 84, alin. 2 și art. 70 din Constituție), precum și cele privind inviolabilitatea persoanei Președintelui, coroborate cu dispozițiile art. 84.

Cu alte cuvinte, Președintele României nu răspunde pentru faptele ori actele comise pe timpul mandatului dar nici ulterior acestuia. Este reglementarea care permite protejarea Președintelui față de orice declarații, inițiative, opinii avute pe timpul exercitării prerogativelor sale, este o imunitate „având caracter absolut permanent”⁶. Dacă după terminarea mandatului Președintele ar răspunde pentru modul în care și-a îndeplinit atribuțiile, textul constituțional nu ar mai avea sens⁷.

Răspunderea politică. Urmările acestei răspunderi sunt de fapt politico-juridice. Această răspundere își are termenul juridic în art. 95 din Constituție. Ea intervine atunci când Președintele României săvârșește fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției. În asemenea situație se poate propune suspendarea din funcție, de către cel puțin o treime din numărul deputaților și senatorilor. Această inițiativă se comunică neîntârziat și Președintelui României. Discutând propunerea Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, cu votul majorității deputaților și senatorilor, după consultarea Curții Constituționale, pot hotărî suspendarea din funcție a Președintelui României. Constituția dă dreptul Președintelui de a putea da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută.

În cazul în care propunerea de suspendare din funcție este aprobată, demiterea Președintelui României se poate decide numai de către un referendum și care se organizează în cel mult 30 de zile de la data aprobării suspendării. Este un referendum obligatoriu, până la confirmarea rezultatelor lui Președintele beneficiind în continuare de imunitate. S-a exprimat și o opinie potrivit căreia „un eventual refuz al poporului de a vota demiterea Președintelui echivalează cu un „vot de blam” la adresa Parlamentului, adică cu retragerea susținerii”⁸.

Răspunderea penală. Această răspundere intervine în situația în care șeful statului ar comite crima de înaltă trădare. În acest caz, punerea sub acuzare poate fi hotărâtă de Camera Deputaților și Senat, în ședință comună, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților și senatorilor. Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație. Dacă s-a pronunțat o hotărâre definitivă de condamnare, Președintele este demis de drept.

⁶ Colectiv – Constituția României, comentată și adnotată, Op. Cit., pag. 192

⁷ Doctrina franceză cunoaște situația când, după terminarea mandatului, fostul președinte Valery Giscard D'estaing, a fost invitat de o comisie parlamentară să ofere explicații despre fapte petrecute în timpul mandatului. S-a concluzionat că există imunitate și după expirarea mandatului, exceptând desigur fapta de înaltă trădare.

⁸ A. Iorgovan, Drept administrativ, Tratat elementar, vol. IV, Editura Actami, București, 1994, pag. 98

În legătură cu răspunderea șefului de stat, trebuie să menționăm că potrivit art. 98 din Constituție, și președintelui interimar i se aplică dispozițiile privind răspunderea politică.

8. Actele șefului de stat

Actele prin care șeful statului își exercită atribuțiile sale sunt de regulă denumite decrete. Ele pot fi cu caracter normativ sau cu caracter individual.

Decretele trebuie contrasemnate de către primul ministru. Contrasemnarea actelor șefului de stat s-a practicat și se practică în sistemele constituționale.

Se au în vedere următoarele atribuții:

- Încheierea tratatelor internaționale în numele României. Este o atribuție specifică șefului de stat, reglementată diferit în legislația internațională⁹;

Tratatele în România sunt negociate de Guvern și supuse ulterior ratificării Parlamentului, în termen de 60 zile. Tratatele nu produc efecte juridice dacă nu sunt ratificate de Parlamentul reunit, conform procedurii de adoptare a legii.

- Acreditarea sau rechemarea reprezentanților diplomați ai României, la propunerea Guvernului, și aprobarea înființării, desființării sau schimbării rangului misiunilor diplomatice;

Prin această atribuție președințială se asigură organizarea relațiilor diplomatice ale țării noastre. Atât acreditarea și rechemarea, cât și înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice se exercită de Președintele României la propunerea Guvernului, întrucât acesta este autoritatea care asigură și realizează politica externă a României.

- Declararea mobilizării parțiale sau generale a forțelor armate;
- Luarea măsurilor necesare în vederea respingerii agresiunii armate declanșată împotriva țării;
- Instituirea stării de asediu sau a stării de urgență, în întreaga țară ori în unele localități sau regiuni;
- Conferirea decorațiilor și a titlurilor de onoare;
- Acordarea gradelor de mareșal, general și de amiral;
- Acordarea grațierii individuale;

Cuprinse în art. 94 al legii fundamentale, aceste ultime trei atribuții se exercită de Președinte în calitatea de șef al statului și se manifestă în domeniul relațiilor interne.

Prin aceasta, se dă actului respectiv o motivație mai solidă și se antrenează, de regulă, răspunderea juridică a celui care a contrasemnat actul. Contrasemnarea este și o măsură împotriva depășirii de către șeful de stat a împuternicirilor conferite de constituție și legi, contrasemnarea fiind o condiție de valabilitate a actului. Constituția României prevede și ea asemenea reguli, cu precizarea că obligația contrasemnării decretelor de către primul ministru nu privește toate aceste decrete, ci numai cele expres menționate prin art. 99(2). Decretele Președintelui României se publică în Monitorul Oficial al României, nepublicarea atrăgând inexistența decretului.

Decretele prezintă următoarele trăsături distinctive:

⁹ Dacă în Italia după autorizarea Camerelor (când se cere) Președintele Ratifică tratatele, în Franța Președintele negociază și ratifică tratatele. În Turcia Președintele ratifică și promulgă tratatele, pe când în Ungaria este nevoie de aprobarea Parlamentului în vederea semnării de către Președinte a unor tratate dacă acestea privesc o anumită legislație.

1. ele reprezintă manifestări unilaterale de voință în vederea producerii de efecte juridice;
2. apar ca urmare a exercitării atribuțiilor reglementate în Constituție și legi;
3. Unele dintre ele trebuiesc să fie contrasemnate de primul ministru;
4. este obligatorie publicarea lor în Monitorul Oficial al României, îndeplinirea acestei clauze determinând existența actului;
5. au caracter executoriu;

Fiind emanația voinței Președintelui, decretele emise în exercitarea atribuțiilor reglementate de Constituție sunt toate acte de autoritate și nu sunt susceptibile de control prin instituția contenciosului administrativ¹⁰.

BIBLIOGRAFIE

Ioan Muraru – Drept constituțional și Instituții politice, Ed. Actami, București, 1998

Ioan Muraru – Drept constituțional și Instituții politice, vol. II. Ed. Proarcadia, București, 1993

Ion Deleanu - „Drept constituțional și Instituții Politice” Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992

A. Iorgovan – Drept administrativ, Tratat elementar, vol. IV, Ed. Actami, București, 1994

¹⁰ Ion Rusu – Președintele României, Ed. Lumina Lex, București 1996, pag. 54

Ion Rusu – Președintele României, Ed. Lumina-Lex, București, 1996

Francois Borella – Op. Cit.

Colectiv – Constituția României comentată și adnotată

Constituțiile României din 1866, 1884, 1923, 1938, 1948, 1965, 1974

Leg. 370/2004 – privind alegerea Președintelui României